

Gymnázium Přírodní škola, z.ú.
Profilová práce — třída Pí
Nižší stupeň studia
2024/2025

Johana Kordová

Jedovatý atlas

Vedoucí práce: Anežka Koutníková

Datum odevzdání: 7.1. 2025

OBSAH

1. Úvod	3
2. Postup práce	4
2.1 Přemýšlení	4
2.2 Konzultace	4
2.3 Sběr rostlin	4
2.4 Lisování a sušení	6
2.5 Psaní textů k rostlinám (hlavní část)	7
2.6 Kresba/akvarel	7
2.7 Skenování, mapky, výběr fotografií	8
3 Hlavní část – atlas	9
3.4 Posed bílý	9
3.5 Oměj vlčí mor	11
3.6 Náprstník červený	14
3.7 Routa vonná	17
3.8 Vratič obecný	20
3.9 Vlaštovičník větší	23
3.10 Durman obecný	25
3.11 Cesmína ostrolistá	28
3.12 Tis červený	31
4 Závěr	33
5 Zdroje:	34

1. Úvod

Atlas jedovatých rostlin jako téma mojí profilové práce jsem si vybrala z několika důvodů. Od začátku mi bylo jasné, že chci do své práce zahrnout přírodu a zároveň výtvarnou tvorbu. Přemýšlela jsem tedy, jaké užší téma bych si mohla vybrat, a napadly mě právě jedovaté rostliny (ještě jsem uvažovala že bych se věnovala houbám, tento nápad jsem ale později opustila, protože se mi rostliny zdály vhodnější pro kresbu a výrobu herbáře). Takle skupina rostlin je pro mou práci ideální, jelikož mě téma jedovatosti už dlouho fascinuje. Zároveň mě zajímá kulturní historie a život ve starších dobách, a protože jsem věděla, že jedovaté rostliny jsou zároveň často léčivé a jsou tedy lidmi odpradáвна používány k různým účelům, zdálo se to jako ideální téma, které spojuje všechno, co mě zajímá. Kromě biologie a historie mě zajímají i jazyky, a tak další zajímavý faktor, který jsem chtěla zkoumat, byl původ názvu vybraných rostlin a různá další jejich lidová pojmenování, která často naznačují jejich vzhled nebo využití. O jedovatých rostlinách taky existuje mnoho legend, pověr a objevují se v básních a lidových písničkách, a to jsem taky chtěla prozkoumat.

Z toho všeho je patrné, že se moje práce netýká jen jednoho tématu, ale účinně spojuje několik mně blízkých oborů a oblíbených činností. Texty o rostlinách a jejich ilustrace tedy představují spíš než atlas v pravém (botanickém) slova smyslu víceoborový popis či zamyšlení o každé rostlině.

Mé cíle napsané v záměru profilové práce byly:

- nasbírat a vylisovat min. 10 jedovatých rostlin
- zjistit o nich kde rostou, jak moc jsou jedovaté-jaký mají účinek na člověka, jestli náhodou nejsou zároveň léčivé, a hlavně k čemu se používaly dříve. Dále můžu prozkoumat, jestli se tyto rostliny vyskytují v nějakých lidových rčeních či pranostikách a jestli a jak etymologie jejich názvu odráží jejich jedovatost
- rostliny namalovat akvarelem a ilustrace přiložit k textům

2. Postup práce

V této části popíšu, jaké měla práce fáze.

2.1 Přemýšlení

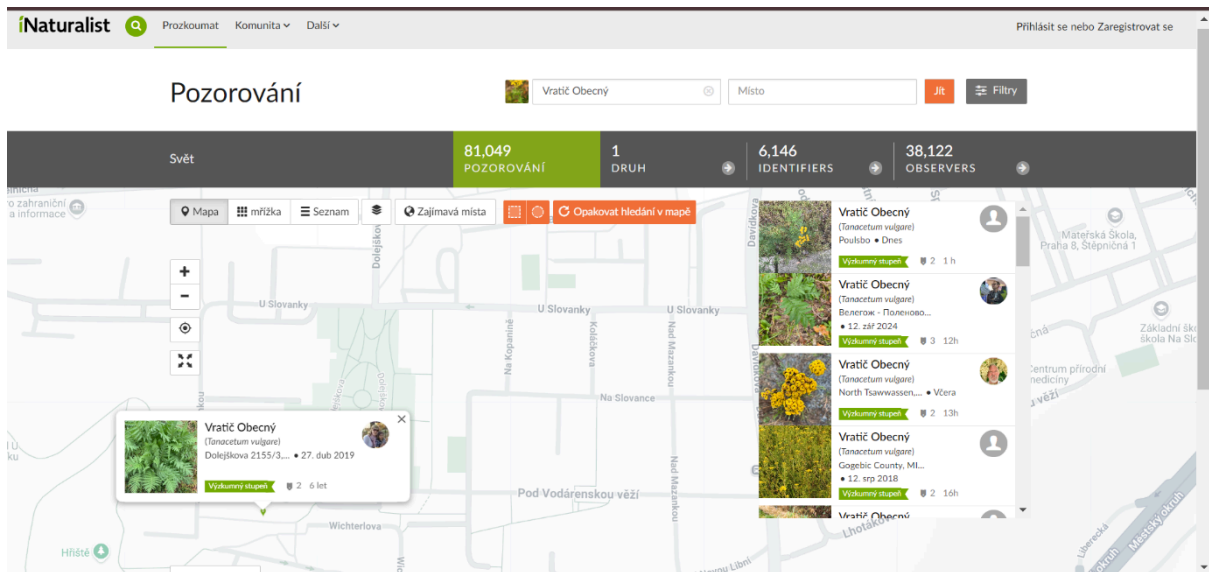
Nejdříve jsem si ujasnila, jak chci jedovaté rostliny pojmout a co budou moje výstupy. Stanovila jsem si cíle a napsala záměr profilové práce.

2.2 Konzultace

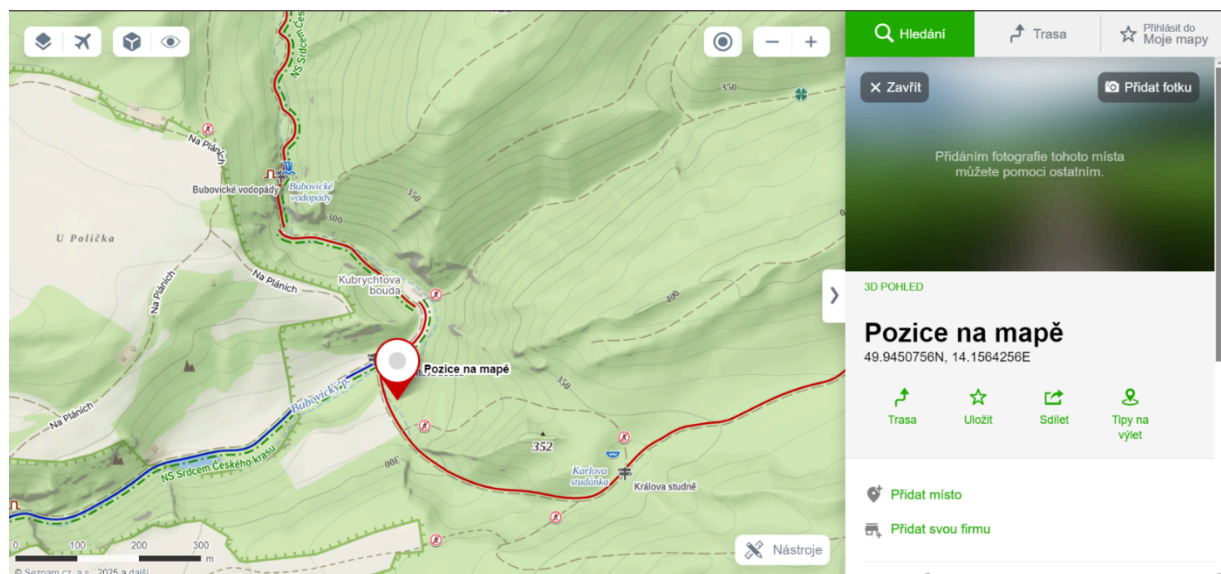
Poté bylo potřeba určit, o jaké rostliny se budu zajímat. K tomu jsem se rozhodla využít rady mého odborného konzultanta pana dr. Jiřího Sádla, který je botanik a navíc velmi často jezdí do terénu, takže jsem věděla, že ví, kde jaké rostliny rostou i čím jsou zajímavé. Navštívili jsme ho celkem dvakrát. Poprvé jsem si udělala předběžný obrázek o rostlinách, které bych mohla najít a byly by něčím zajímavé. Došla jsem ale k tomu, že dělat si přesný seznam rostlin, které chci najít, je zbytečné, protože finální výběr se pochopitelně bude odvíjet od toho, co skutečně najdu. Podruhé jsme ho navštívili, když už jsem některé rostliny měla, několik mi jich ale chybělo. Pan dr. Sádlo mi poradil, kde je hledat a k některým mě přímo dovedl (viz následující kapitola Sběr rostlin)

2.3 Sběr rostlin

Kde se některé rostliny nachází, jsem už věděla. Tis červený a cesmínu ostrolistou a jsem nasbírala na zahradě v Praze 8. Vlačovičnick větší a lilek černý jsem našla ve Stromovce (kam jsem šla původně hledat durman obecný, ale nenašla). Durman, ale taky posed bílý a routu vonnou mi ukázal pan dr. Sádlo, protože rostly blízko jeho domu v Satalicích. Další dvě rostliny, vratič obecný a oměj vlčí mor jsem se pokoušela najít pomocí aplikace iNaturalist, protože jsem nevěděla, kde bych je mohla hledat. V aplikaci iNaturalist je mapa, do které může kdokoliv zaznamenat nález rostliny. Hledání vratiče podle záznamu v aplikaci bylo úspěšné, našla jsem ho v Praze 8 v blízkosti bydliště (viz obr. 1). Náprstník červený jsem našla náhodou po cestě od vlaku na Vesmír v Orlických horách. Na podzimní oddílové akci u Pacova na Vysočině jsem našla lupinu vlčí bob. Lokalitu, kde rostl oměj vlčí mor, mi doporučil Adam Tichý (viz obr. 2) Oměj vlčí mor není součástí mého herbáře, protože je chráněný (stejně tak je chráněný tis, což ale nevadilo, protože nám roste na zahradě).

Obr. 2: mapa se záznamy nálezů vratiče obecného. Zdroj: iNaturalist.org

Obr. 2: místo, kde jsem našla oměj vlčí mor. Zdroj: Mapy.cz

2.4 Lisování a sušení

Všechny rostliny, které jsem sesbírala (ty, které jsem plánovala do své práce použít, i ty, které jsem potkala cestou a byly také jedovaté) jsem doma vylisovala. Používala jsem dva obyčejné papíry, mezi ně jsem položila rostlinu, případně přichycenou na několika místech lepicí páskou (když má rostlina pevné listy, špatně drží plochý tvar a hrozilo by že se při zavření knihy pohne a zničí). Papír jsem vložila mezi dvě novinové stránky, aby se šťáva z rostliny nepropila do knížky, ve které byly papíry s rostlinou vloženy. Rostliny jsem nechala lisovat pod stohem knih, dokud nebyly úplně suché. Suchou rostlinu jsem vždy položila opatrně do skeneru a přikryla jsem ji bílou čtvrtkou. Vznikl tedy virtuální herbář z naskenovaných rostlin.

2.5 Psaní textů k rostlinám (hlavní část)

Měla jsem k dispozici knihu *Jedovaté rostliny* (František Starý, Zbyněk Berger). Ta ale obsahovala většinou jen botanické a medicínské informace (jak rostlina vypadá, kde roste a jak působí jed). Hledala jsem tedy zajímavější informace na wikipedii, nejdříve na české a potom na anglické, protože jsem zjistila, že v angličtině je o rostlinách dostupných mnohem více zajímavých informací. Postupně jsem se dostala i k jiným anglickým zdrojům (články na internetu), které byly celkově mnohem bohatší na kulturní a historické zajímavosti. Také jsem používala knihu Jiřího Sádla *Skutečná tvář květin*, ale jen na některé z rostlin (protože v jeho knize je hodně rostlin exotických).

Ve svých textech jsem nechtěla opakovat informace z klasických botanických atlasů, tj. vzhled, výskyt, botanický popis atd. Vybírala jsem informace, které připadaly zajímavé mně. Nejtěžší mi připadalo všechno seřadit, aby text dával smysl a hezky plynul a aby se informace neopakovaly.

Ve všech textech o rostlinách jsem se zabývala těmito aspekty:

1. proč jsem si rostlinu vybrala
2. jedovatost a příznaky otravy
3. léčivost
4. užití rostliny v historii nejen k léčebným účelům, rostlina ve folkloru a kultuře
5. etymologie názvů (i ve více jazycích) tento bod je většinou propojený s předchozím

Snažila jsem se každou informaci ozdrojovat, což bylo někdy obtížné, jelikož jsem často několik informací z různých zdrojů (například názvy rostliny v různých jazycích) použila v jedné větě. Fáze psaní popisu rostlin byla mnohem delší, než jsem si představovala. Trvala celkem asi pět dní čistého času.

2.6 Kresba/akvarel

Technika, kterou jsem zvolila, byla kombinace černého lineru (mikrofixu) a akvarelových barev. Použitý papír je akvarelový, dokáže tedy pojmout víc vody a nezkroutí se jako obyčejná čtvrtka. Kreslila jsem zase podle několika zdrojů: cesmínu a tis podle skutečné rostliny (větvičky jsem měla v zimě čerstvé k dispozici, protože rostliny jsou stálezelené), některé (např. durman) podle vlastních fotografií rostliny (viz Přílohy), a vždy jsem při kresbě zohledňovala detaily viditelné na vlastních vylisovaných rostlinách (takto jsem si všimla např. bílých teček na listech oměje jiné podle knihy *Jedovaté rostliny* a různých obrázků z internetu. Jako inspiraci ke kresbě jsem použila vždy několik zdrojů, tím jsou moje ilustrace více autentické a žádná moje ilustrace není přesně obkreslená z existujícího obrázku.

2.7 Skenování, mapky, výběr fotografií

Nakonec bylo potřeba oskenovat sušené rostliny a kresby. Skeny vylisovaných rostlin jsem přidala do příloh a skeny mých akvarelových ilustrací do Hlavní části. Do příloh jsem přidala i pár fotek živých rostlin, které se mi zdály obzvláště hezké-oměj vlčí mor, durman obecný a posed dvoudomý.

3 Hlavní část – atlas

3.4 Posed bílý

Tuto bylinu mi ukázal pan dr. Sádlo na svojí zahradě. Je to křehká popínavá rostlina s malými černými bobulemi, která se pne pomocí malých, velmi zakroucených úponků. Zajímavé je, že ačkoliv je velmi drobná, patří do čeledi tykvovitých, tedy je příbuzná okurkám a dýním. Je ale velmi jedovatá! Smrtelná dávka pro dítě je už 15 bobulí. Otrava se projevuje průjmem, slabostí a křečemi, končí poškozením jater, ledvin a zástavou dechu.

Už starým Římanům byl posed známý a používali všechny jeho části. Sloužil jako lék proti epilepsii a dně, na zmenšení žaludečních vředů, na pročištění krve, ale taky pro vyvolání potratu. Plody sloužily jako prostředek pro odstranění pih a zjemnění kůže (ačkoliv šťáva z posedu na kůži způsobuje puchýře).¹

Posed patřil mezi nejvýznamnější čarovné rostliny, možná také proto, že jeho kořen připomíná tvarem lidskou postavu, podobně jako kořen mandragory. Však se mu taky v angličtině říká *false mandrake* (nepravá mandragora).²

Dříve lidé věřili, že z kořene posedu rostoucího u domu může oživnout mužíček, který přinese rodině štěstí. Jeho dnešní výskyt tedy může být důsledkem jeho vysazování kolem statků a hospodářství. Lidé také věřili, že ochrání dobytek před blesky a dravými ptáky. Posed rostoucí okolo chlévu měl zajistit dostatek dobrého mléka hospodáři. Jeho magické schopnosti jsou často asociovány právě s mlékem – posed, který byl vykopán na svátek sv. Jana Křtitele, měl zajistit hodně smetany v mléce.

Posed mohla využít dívka, která chtěla najít nápadníky a přivolat lásku. Plátek kořene si večer vložila do boty a měl jí zajistit, že protancuje celou noc. Měl totiž posednout srdce všech tanečníků, kteří potom celou noc dívku nepropustili z kola ven. Zřejmě tedy jméno posed souvisí s posedlostí.³ Anglicky je posed *bryony* (to je z latinského *bryó* = bujet, růst) a v angličtině se používá i jako ženské křestní jméno.⁴

¹ *Posed bílý* [online, 30.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Posed_b%C3%ADl%C3%BD](https://cs.wikipedia.org/wiki/Posed_b%C3%ADl%C3%BD)

² *Bryonia* [online, 30.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z [www: https://en.wikipedia.org/wiki/Bryonia#](https://en.wikipedia.org/wiki/Bryonia#)

³ *Posed bílý* [online, 30.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z [www: https://medicina.cz/clanky/4939/34/Posed-bily](https://medicina.cz/clanky/4939/34/Posed-bily)

⁴ *Bryonia* [online, 30.12. 2024], Wiktionary. Dostupné z: <https://en.wiktionary.org/wiki/bryonia>

3.5 Oměj vlčí mor

Oměj mě poprvé zaujal v jednom seriálu, kde bylo několik jeho modrých květů přimícháno do smoothie. Právě tyto kvítky daly nejenom krásnou barvu nápoji, ale zapříčinily i selhání srdce tomu, kdo ho potom vypil.

Oměje totiž patří mezi nejjedovatější rostliny vůbec. To mají na svědomí alkaloidy - hlavně jed akonitin, jeden z nejprudších a nejrychleji působících rostlinných jedů. Smrtná dávka sušeného kořene, ve kterém je jed nejkonzentrovější, může být pouhý jeden gram. Jedy z oměje postihují centrální nervovou a dýchací soustavu, srdce, játra a další vnitřní orgány. Celý průběh otravy začíná pálením a mravenčením v dutině ústní, které se postupně rozšiřuje po celém těle až do konečků prstů. Následují potíže s řečí, zvracení a slinění, třes, silné bolesti svalů, poruchy koordinace. Otrávený vidí rozmazaně nebo žlutozeleně. Trpí úzkostí a strachem ze smrti, přičemž zůstává při vědomí až do poslední minuty. Otrava většinou končí srdeční a dechovou zástavou.

Oměj může tlumit horečku, usnadňovat vykašlávání a pomáhat činnosti srdce. Jenže hranice mezi léčivou a smrtnou dávkou je tak malá, že se v evropské medicíně skoro úplně přestal používat. To ovšem neplatí pro tu čínskou, ve které se už po staletí využívá.

O zákeřnosti této krásné rostlinky věděli už v antickém Řecku a Indii. Z oměje získávali lučištníci jed do hrotů šípů, kterými lovili zvěř. Jeho šťávou potírali už staří Slované a Germáni syrové maso a trávili jím vlky a lišky v okolí svých bydlíšť. Díky tomuto využití získal jeden druh jméno oměj vlčí mor, což je právě druh, který jsem našla a u nás je nejběžnější.

Oměj znali v mnoha kulturách po celém světě, a všude ho uměli šikovně využít. Jsou zaznamenány případy používání jeho jedu v harpunách určených k lovu velryb, Nepálští Ghurkové dokonce otravovali jedem z oměje pitnou vodu ve studních nepřátel.

Zajímavá je pověst o původu oměje ze sliny podsvětního trojhlavého psa Kerbera, obsažená v Ovidiových *Proměnách*:

*Théseus, Aigeův syn, jenž otci byl neznám, už přibyl,
zjednav svou mužností na [Isthmu](#) mír; jenž dělí dvě moře.
[Médeia](#) chce jej zničit, i namíchá otravný nápoj
z oměje, který si přinesla kdys až ze skytských končin.
Pověst dí, že ze zubů psa, jenž [Echidnou](#) zrozen,
vznikl ten jed. Jest mráкотná sluj, ta tmavý má otvor;
srázná cesta jím vede. A po ní [Hérakles](#) mocný,
v poutech ocelových kdys [Kerbera](#) vyvlekl na svět,
ač se vzpíral a před svitem dne a třpytnými slunce
paprsky odkláněl zrak. Jsa lítým popuzen vztekem,
naplnil veškerý vzduch svým štěkotem z trojího hrdla,
přítom zelené nivy tam postříkal bělavou pěnou.
Části té pěny prý ztuhly, a našedše potravy hojnost
v žírné, úrodné půdě, prý nabyly škodlivé moci.*

*Poněvadž tuhé to býlí se rodívá na tvrdé skále,
zve je skalákem venkovský lid.*⁵

Řecký název rostliny je Akoniton (přeloženo jako skalák), což znamená něco jako „rostlina rostoucí na skalách“. Jiné zdroje uvádí jako původ názvu řecké slovo Akon, které znamená šipka/šíp, což by znamenalo že je rostlina pojmenována podle jejího využití na hroty šípů.⁶ Něco jako kdyby se jedu z oměje říkali „šípovník“ a podle toho by poté byla rostlina pojmenována „šípovnice“.

Zajímavé je porovnat verze různých lidových názvů oměje napříč různými jazyky. Podle tvaru jeho květů je to třeba *čertův pantoflíček*, *cigánské pantofle*, *botičky svaté Marie*, ale taky *kapuce svatého Martina*, v angličtině *monkshood*- (mnišský čepec) nebo *devil's helmet*, nebo dokonce *Athena's helmet*.⁷ Mnoho názvů v mnoha různých jazycích souvisí s tím, koho by se nám zrovna hodilo odstranit: *vlčí mor*, *vlčí kořen*, *wolfsbane* (vlčí jed/vlčí trápení), *psí mor*, *pesja smert*, *lisičja smert*, *mousebane* (myší jed), *kozja smert*, *muchomor*, *všivj koreň* (kořen proti vším), ale taky *stepmother's bane*, *mother-in-law bane*, a dokonce *women's bane* (jed proti macechám, tchyním a obecně ženám).⁸ A co samotné slovo oměj? Pochází z *omieždit* – otrávit (miezga- míza).⁹

Oměj se objevuje v lidové magii a pověrách o čarodějnictví a vlkodlacích. Čarodějnice z něj připravovaly mast, kterou si mazaly košťata, aby lépe létala. Další použití oměje bylo v souvislosti s vlkodlaky, kterých se lidé ve středověku báli. Lidé věřili, že je oměj odpuzuje, a tak ho vysazovali u svých domovů jako obranu proti těmto obávaným stvořením. „Léky“ z oměje se také podávaly domnělým vlkodlakům. Z pohledu dnešní medicíny se jednalo o lidi trpící lykantropií-mentální poruchou, při které si člověk připadá a chová se jako vlk nebo jiné zvíře. Pravidelné dávky oměje však těmto „vlkodlakům“ způsobily postupnou smrt. Na druhou stranu se prý člověk mohl přeměnit na vlka tím, že se při úplňku oměje dotknul.¹⁰ Vypadá to jako paradox, ale zároveň to úplně odpovídá té tenké hranici mezi léčivostí a jedovatostí, která je typická nejen pro oměj, ale i pro většinu jedovatých rostlin.

⁵ Oměj [online, 30.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z www: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Oměj>

⁶ *Aconitum* [online, 30.12. 2024], Wikipedia. Dostupné z www: <https://en.wikipedia.org/wiki/Aconitum>

⁷ Oměj [online, 30.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z www: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Oměj>

Aconitum [online, 30.12. 2024], Wikipedia. Dostupné z www: <https://en.wikipedia.org/wiki/Aconitum>

⁸ SÁDLO 223, 204-212

⁹ REJZEK 2001, s. 427

¹⁰ *Monsters, Magic, and Monkshood* [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www: https://www.chicagobotanic.org/blog/plants_and_gardening/monsters_magic_and_monkshood

3.6 Náprstník červený

Náprstníku si asi všimne každé dítě na procházce v horách. Fascinuje ho nádherně kvetoucí rostlina, která je mu až nad hlavu, posetá spoustou trubiček, které úplně vybízí k tomu si do nich strčit prstík. Stejně jako já, mělo by být každé zvědavé dítě varováno před touhle krásnou, ale smrtící rostlinou.

Už lidové názvy jako *zvoný mrtvého muže* nebo *rukavice čarodějnice*¹¹ napovídají o tom, že bude asi pěkně jedovatá. Smrtelnou dávkou mohou být jen dva snědené listy. Obsahuje totiž glykosidy, které člověku způsobí nejdříve nevolnost a zvracení, nízkou tepovou frekvenci a nakonec nekoordinované stahy srdce, které mohou vést k jeho úplnému zastavení, tedy smrti.¹² Během otravy se taky člověku zkrusují barvy, které vidí. Obraz se zbarví do žlutozelená, a kolem zářivých objektů se tvoří modré ohraničení.

Existuje o tom jedna překvapivá teorie. Vincent Van Gogh maloval v jednom období asi čtyř let (říká se tomu yellow period) všechny jeho obrazy výrazně **žluté**. Je známo, že Vincent Van Gogh trpěl různými mentálními poruchami, na které mu jeho lékař Dr. Paul-Ferdinand Gachet předepsal lék z náprstníku. Tahle souvislost se mi zdá celkem pravděpodobná už kvůli tomu, že na portrétech, které mu Gogh namaloval, drží doktor právě vázu s náprstníkem.¹³

Náprstník byl známým léčivem už od starověku. V gaelštině se mu dokonce říká *lus mor* – *velká bylina*. Tento název odkazuje na jeho moc a magickou sílu. Běžně se používal k léčbě vředů, paralýzy, epilepsie, zpomaloval srdeční tep a prokazatelně léčil různá srdeční onemocnění. Když se za druhé světové války přerušila lodní doprava léků a britské nemocnice i domácnosti trpěly nedostatkem základního léčiva, zavedlo britské ministerstvo zdravotnictví tzv. krajský bylinný výbor – různé skupiny lidí organizovaně sbíraly šest druhů bylin na výrobu běžných léků. Jednou z nich byl i náprstník. Musel se pečlivě sušit v koksem vytápěné kůlně, aby si zachoval správné množství látek.¹⁴

Etymologie anglického jména „*foxglove*“ nemá překvapivě nic společného s liškou ani rukavicí. Fox prý vzniklo ze slova „folks“ – což bylo označení pro víly, skřítky a jiné malé bytosti. A glove pochází ze slova „gliew“, což bylo jméno hudebního nástroje s mnoha zvonky. Kdybychom tato dvě slova spojili dohromady, vzniklo by označení náprstníku folksgliew – hudební nástroj, na který hrají víly. Časem se název zkomolil na lidem srozumitelnější a dnes již známé *foxglove*, ze kterého si lidé začali odvozovat různé pověry a pohádky, ale také další jména pro náprstník.

¹¹ *Foxglove* [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www: <https://nativetreesfromseed.com/wildflowers/foxglove>

¹² *Digitalis purpurea* [online, 30.12. 2024], Wikipedia. Dostupné z www: https://en.wikipedia.org/wiki/Digitalis_purpurea#Toxicity

¹³ *Episode 27: Floral Footed Foxes & Cheesy Pickup Lines- Foxglove* [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www: <https://www.rootedpod.com/transcripts/episode-27-floral-footed-foxes-amp-cheesy-pickup-lines-foxglove>

¹⁴ *County Herb Committee* [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www: https://en.wikipedia.org/wiki/County_Herb_Committee

Jenom anglických přezdívek má náprstník přes třicet a všechny v sobě kombinují víly, lišky, zvonečky a rukavičky (*fairies fingers, fairy glove, fairybells, goblin gloves, petticoat*).¹⁵

Jedna pověra říká, že víly naučily lišky zvonit na zvonky náprstníku, aby se navzájem informovaly o blížících se lovcích. Nebo že si lišky prý navlékají květy náprstníku jako rukavice na packy, aby chodily tiše a nevyplašily slepice, když je chtějí ulovit. Trhání náprstníku prý může nazlobit maličké víly, které ve květech bydlí. Angličané si vysazovali náprstníky na zahrádky a věřili, že tím nalákají víly k sobě na návštěvu.

Náprstníkům se přikládala i léčivá moc, která neměla s jejich reálnými účinky nic společného. Když jste náprstníky natrhali do vázy a postavili miminku ke kolébce nebo je vložili dětem do bot, měly poskytovat ochranu před spálou.¹⁶

¹⁵ *The Foxglove – of Fairytales, Myths & Medicine* [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www: <https://theresagreen.me/2012/06/20/foxglove-fairytales-myths-medicine/>

¹⁶ *Episode 27: Floral Footed Foxes & Cheesy Pickup Lines- Foxglove* [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www: <https://www.rootedpod.com/transcripts/episode-27-floral-footed-foxes-amp-cheesy-pickup-lines-foxglove>

3.7 Routa vonná

O routě jsem se poprvé dozvěděla, když jsem si hledala postavu z knížky, která se jmenovala Rue. Později jsem routu viděla a překvapila mě svojí výraznou vůní, která mně osobně zas tak voňavá nepřišla. Kvůli svému silnému aromatu se odpradávná (hlavně ve Středomoří) používala jako hořké koření k rybám a masu, do kořeněných vín a do piva, a díky léčivým schopnostem také k výrobě olejů, tinktur a jako přísada do léčivého čaje.

Co se týče zdravotních účinků, léčí routa cévní potíže, žlučnickové poruchy, zažívací problémy, a snižuje tlak. Ve větším množství je ale jedovatá a způsobuje prudké bolesti žaludku, zvracení, poškození jater a smrt. Šťáva z čerstvé routy zvyšuje fotosenzitivitu organismu, používat routu nebo přípravky z ní na slunci může způsobit popáleniny kůže a puchýře. Routa vonná působí taky jako abortivum kvůli obsaženému thujonu, nesmí ji tedy užívat těhotné ženy. Paradoxně ale léčí různé ženské problémy - např. pomáhá na nepravidelnou nebo bolestivou menstruaci.¹⁷

Routa symbolizuje čistotu a nevinnost. Je to národní rostlina Litvy a dříve na litevských svatbách bylo běžné, že věneček z routy mohly nosit pouze panny jako svůj atribut.¹⁸ Věneček z routy se běžně objevuje v evropském folkloru, kde symbolizuje panenství a nevinnost¹⁹ tak jako ve *Svatebních košilích* K. J. Erbena, kde milý říká své milé před odchodem na vojnu:

*„Zasej, má milá, zasej len,
vzpomínej na mě každý den,
první rok přádla hledívej,
druhý rok plátno polívej,
třetí košile vyšívej:
až ty košile ušíješ,
věneček z routy poviješ.“*

A jeho milá říká:

*„již jsem košile vyšila,
již jsem je v truhle složila,
již moje routa v odkvětě:
a milý ještě ve světě,
ve světě šírém širokém,
co kámen v moři hlubokém.“²⁰*

¹⁷ *Routa vonná* [online, 31.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Routa_vonn%C3%A1](https://cs.wikipedia.org/wiki/Routa_vonn%C3%A1)

MLČOCH, Z: *Routa - účinky na zdraví, co léčí, použití, užívání, využití* [online, 31.12. 2024]. Dostupné z [www: https://www.bylinkyprovsechny.cz/byliny-kere-stromy/byliny/172-routa-ucinky-na-zdravi-co-leci-pouziti-uzivani-i-vyuziti](https://www.bylinkyprovsechny.cz/byliny-kere-stromy/byliny/172-routa-ucinky-na-zdravi-co-leci-pouziti-uzivani-i-vyuziti)

¹⁸ SEDGWICK 2024

¹⁹ *Květomluva aneb Řekni to květinou – 7. díl* [online, 31.12. 2024]. Dostupné z [www: https://www.asenior.cz/kvetomluva-aneb-rekli-to-kvetinou-7-dil/](https://www.asenior.cz/kvetomluva-aneb-rekli-to-kvetinou-7-dil/)

²⁰ ERBEN 1969

Využití našla routa i v pověrách a magii. Kvůli svým listům, které tvarem připomínají kříž, měla routa odpuzovat zlé síly, černou magii a duchy. Snítky routy měla dokonce pomáhat při vymítání ďábla. Stejně tak má odpuzovat pavouky, štíry, hady, psy a kočky. Během morových epidemií se routou vyháněly krysy z domu. Routa vysazená okolo stavení měla chránit domácnost taky před blechami, což odpovídá jejímu i současnému použití jako přírodní repelent.

Anglický výraz pro routu *rue* znamená taky kát se, litovat, želet, a mnoho lidí spojuje routu symbolicky s tímto slovesem. Původ slova *rue* je ale někde úplně jinde, a to v řeckém slovu *reuo* - osvobodit, nejspíš kvůli účinkům osvobozujícím od různých zdravotních neduhů.²¹

²¹ SEDGWICK 2024.

3.8 Vratič obecný

Vratič je vysoká rostlina, která svojí nápadně žlutou barvou zdobí v létě louky, pole, kraje cest i vyprahlá sídliště. Zatímco jeho latinský název *tanacetum* obsahuje významy „vysoký“ a „léčivý“, české jméno vratič (a všechny slovanské varianty tohoto názvu) připomínají slovo vrátit. Ale co a proč vrátit?

Existují dva výklady: Jeden spojuje slovo vratič se zvracením které vratič po snědení vyvolává (tomu odpovídá lidový název *davič*), zatímco ten druhý s návratem. Vratič podle pověr pomáhal ke šťastnému návratu domů po dlouhé cestě, nebo k vyléčení nevěry a návratu k milované osobě.²² Tuhle teorii zase podporuje fakt, že se vratiči říká také *návratníček*, který se objevuje i v lidových písních. Mně je sympatičtější ta druhá verze.

Dokazuje ji i lidová píseň, nazvaná *Kvítí milodějně*:

*Chodila po roli, trhala kúkolí,
aj tú dobromysel, aby šohaj přišél.
(...)
Ešče si natrhám toho návratníčku,
Navrať sa mně, navrať, švarný šohajičku!*²³

V angličtině se vratiči říká *golden buttons* (zlaté knoflíčky), *bitter buttons* (hořké knoflíčky), nebo *cow bitter* (kraví hořkost?)²⁴

Vratič byl znám už ve starověkém Řecku. Další záznamy o jeho lékařském využití ochází z 8. století n. l., kdy byl pěstován v bylinkových zahradách Karla Velikého. Pomáhal proti střevním parazitům (ve veterinárním lékařství se používá dodnes), ale také při špatném zažívání, revmatu, dně, bolestech kloubů, a hlavně jako antibiotikum. Nízké dávky podporují početí a snižují riziko potratu, velké dávky naopak potrat způsobují. Mimo to také závratě, křeče, zvracení, poškození centrální nervové soustavy a v opravdu krajním případě smrt.

Jinak funguje jako prostředek odpuzující hmyz (říká se mu také *bylina červopudná*), kvůli čemuž se používal jako pohřební květina, která byla vkládána do rakve s nebožtíky. V Severní Americe se také používal k balzamování. Tím se v některých částech Spojených států stal tradiční pohřební květinou. Což je zajímavé, protože je příbuzný i podobný astrám a chryzantémám, které jsou zase pohřebními květinami u nás.

²² *Vratič obecný* [online, 31.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vrati%C4%8D_obecn%C3%BD](https://cs.wikipedia.org/wiki/Vrati%C4%8D_obecn%C3%BD)

Vratič [online, 31.12. 2024], Wiktionary. Dostupné z [www: https://cs.wiktionary.org/wiki/vrati%C4%8D](https://cs.wiktionary.org/wiki/vrati%C4%8D)

²³ BARTOŠ, JANÁČEK 1890, CD Prší déšť, Zuzana Lapčíková, Jiří Pavlica, Emil Viklický, Supraphon 1994.

²⁴ *Tansy* [online, 31.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z [www: https://en.wikipedia.org/wiki/Tansy](https://en.wikipedia.org/wiki/Tansy)

V současné době se používá v ekologickém zemědělství. Když se vysadí např. k bramborám, odpuzuje mandelinku bramborou. Další užití vratiče bylo k barvení vlny a látek, či v kuchyni ke kořenění ryb, uzenin, omelet a masa. V Česku se vratič přidává do tradičního bylinného likéru Praděd z Jeseníků.²⁵

²⁵ *Vratič obecný* [online, 31.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vrati%C4%8D_obecn%C3%BD](https://cs.wikipedia.org/wiki/Vrati%C4%8D_obecn%C3%BD)

3.9 Vlaštovičník větší

Vlaštovičník znám už od dětství jako plevel. Při sebemenším nalomení stonku nebo listu z něj vyteče sytě oranžové, lepkavé mléko. Když se dostane na kůži, může jí poškodit a popálit, (jeden jeho anglický název je *devil's milk*), zároveň se ale odedávna používal na léčbu bradavic (další lidové názvy mléka z vlaštovičníku jsou *druidské mléko* nebo *žlutokrev*)

Otravy vlaštovičником jsou ojedinělé kvůli jeho nevábné chuti a vůni. Když se mléko z vlaštovičníku obsahující alkaloid sanguinarin dostane do oka, může způsobit poničení rohovky a spojivky. Po požití vytváří v dutině ústní puchýřky a celkově dráždí trávicí trakt, a způsobuje žaludeční potíže.

Naši předci ho považovali za magickou bylinu a užívali ho s oblibou na různé vyrážky, ekzémy, bradavice a dokonce svrab. Říkalo se mu i *bradavičník* nebo oční koření, jelikož se používal na léčbu šedého zákalu a skvrn na oční rohovce. Bylináři používali vlaštovičník i na zbrzdění leukémie, podporu správného fungování jater a žlučníku.

Etymologie slova vlaštovičník (které je překladem latinského i řeckého jména) napovídá souvislost s vlaštovkami, ta ale není úplně jasná: Jeden výklad říká, že vlaštovičník kvetl nebo se sbíral ve stejné době, kdy se do Evropy vracely na jaře vlaštovky z Afriky. Podle jiného lidé věřili, že vlaštovičník pochází z nebes, stejně jako vlaštovky (proto se mu také latinsky říkalo *coeli donum*- dar nebes)²⁶

²⁶ *Vlaštovičník větší* [online, 1.1. 2025], Wikipedie. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vla%C5%A1tovi%C4%8Dn%C3%ADk_v%C4%9Bt%C5%A1%C3%AD#](https://cs.wikipedia.org/wiki/Vla%C5%A1tovi%C4%8Dn%C3%ADk_v%C4%9Bt%C5%A1%C3%AD#)

Chelidonium majus [online, 1.1. 2025], Wikipedie. Dostupné z [www: https://en.wikipedia.org/wiki/Chelidonium_majus](https://en.wikipedia.org/wiki/Chelidonium_majus)

3.10 Durman obecný

Durmanu jsem si všimla už před pár lety. Rostl vedle cesty a zaujal mě svým nápadným vzhledem. Vypadal dost podezřele.-mohutná rostlina s ještě mohutnějšími ostnatými plody, které jí taky daly přezdívku *ježkova palice*.²⁷ V angličtině se říká durmanu *thorn apple* (trnové jablko), *devil's trumpet* (d'áblova trumpeta), *devil's snare* (d'áblova nástraha), nebo *hell's bells* (pekelné zvonky). Plný latinský název *datura stramonium* odkazuje jak na trny (*dhatura* je v sanskrtu bílé trnité jablko), tak na jeho účinky (*stramonium* je odvozeno z řeckého slova, které znamená šílenství či bláznovství).²⁸ Ostatně samotné slovo durman souvisí zřejmě s ruským *dur* - hloupost, bláznovství.²⁹

Stejně jako ostatní rostliny z čeledi lilkovitých (rulík nebo blín) obsahuje durman alkaloidy (hyocynamin, nikotin, atropin) a má psychoaktivní účinky. Po snědení jakékoliv části durmanu nastává úzkost, pocity hrůzy, dochází k rychlému zvýšení tělesné teploty a tepové frekvence, zarudnutí pleti, vysychání úst a sliznic, agresivité, úzkosti, ale i hyperaktivnímu pohybu. Otrávený není schopen srozumitelné řeči a soustředění, celkově působí jako ve stavu těžké opilosti. Vlivem atropinu se člověku zvětší zorničky, zůstávají rozšířené ještě nějakou dobu po tom, co otrava a halucinace skončí.

Durman je silná droga, a tak celý průběh otravy provázejí pravé halucinace. Na rozdíl od psychedelik, které pouze zkreslují realitu (tzv. nepravé halucinace), požití durmanu vytváří zcela neexistující vjemy: intoxikovaný člověk zažívá například iluzi létání, padání, setkání s neexistujícími či vzdálenými lidmi či bytostmi a další zrakové, sluchové, ale i čichové a chuťové halucinace. Vidí zvířata, obrovský hmyz nebo příšery, oživé předměty, záblesky jasného světla a další bizarní věci. Tyto zážitky mohou navíc mít ničivý vliv na psychiku ještě mnoho let poté či celoživotně.³⁰

Droga s tradičně užívala k navození změněného stavu vědomí např. u Aztéků, Navahů, Algonkinů, a dalších amerických indiánů, ale také v afrických kmenech či v evropské čarodějnické tradici. Bylinkářky vyráběly z durmanu kouzelnou masť, se kterou potíraly sebe i koště na které se nahé posadily čímž docházelo k halucinačnímu prožitku létání.³¹ Na Haiti se lektvar z durmanu používal jako součást procesu zombifikace, prováděné k získání k naprosté poddajnosti otroků.³²

²⁷ *Datura* [online, 1.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www: <https://en.wikipedia.org/wiki/Datura>

²⁸ *Datura stramonium* [online, 1.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Durman_obecn%C3%BD

²⁹ REJZEK 2001, s. 150.

³⁰ *Datura* [online, 1.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www: <https://en.wikipedia.org/wiki/Datura>

³¹ *The Powerful Solanaceae: Witchcraft in the Middle Ages* [online, 1.1. 2025]. Dostupné z www: https://www.fs.usda.gov/wildflowers/ethnobotany/Mind_and_Spirit/witchcraft.shtml

³² *Nathan's S. Kline's Zombi in Haiti* [online, 1.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www: <https://sites.duke.edu/ginalisgh323/zombification-process/>

V tradiční čínské medicíně se léčivá droga z durmanu používala jako anestetikum při operacích, obecně sloužila proti zánětům či k uvolnění křečí, kouření listů durmanu údajně pomáhalo proti astmatu.

Zajímavé je, že popisy halucinačních zkušeností po požití durmanu prý připomínají obrazy malíře Hieronyma Bosche, snad kvůli jejich bizarnosti a děsivosti. Existují dokonce hypotézy, že umělec tvořil právě pod vlivem durmanu.³³

³³ *Datura stramonium* [online, 1.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Durman_obecn%C3%BD](https://cs.wikipedia.org/wiki/Durman_obecn%C3%BD)

3.11 Cesmína ostrolistá

Cesmínu jsem vybrala do svojí práce, ačkoliv u nás přirozeně neroste, roste ale volně jinde v Evropě a já ji znám z naší zahrady, protože je krásná a výrazná. Také jako jediná v mém výběru rostlin reprezentuje keř, a navíc jsem tušila, že bude kulturně zajímavá.

Cesmína je keř s lesklými listy a červenými plody. V Česku není původní, ale rozšiřuje se ze zahrad. Je jí podobná jedna jiná rostlina – mahonie cesmínoлистá, která je v našich listnatých lesích už celkem běžná. Má charakteristické ostnaté a pichlavé listy. Mimo jedovaté látky, které způsobují zvracení a střevní potíže, obsahují její listy taky kyselinu kávovou a kofein. Kvůli těmto povzbuzujícím látkám se z jednoho druhu cesmíny připravuje hořký čaj s blahodárnými účinky – yerba matté. Pochází od jihoamerických kmenů a pije se speciálním brčkem z tykvové nádoby jménem *kalabasa*. Tato jihoamerická rostlina se jmenuje cesmína paraguajská, a na rozdíl od evropských cesmín má oblé, měkké listy.³⁴

V mnoha křesťanských kulturách je typickou vánoční ozdobou a znakem. Ostré listy připomínají Ježíšovu trnovou korunu, a jasně červené plody zase krev, která jím byla prolita pro spásu lidí. V Británii se cesmíně říkalo jednoduše „Christmas tree“.

Cesmína byla spolu s břečťanem symbolem přenesení se přes zimu, jakožto přes nejtemnější a nejtěžší část roku. Obě tyto rostliny zvládají tento úkol výborně, a navíc si po celou zimu ponechají sytou barvu listů a červených bobulí.

Tyto dvě rostliny se objevují v britské lidové písni *The Holly and the Ivy* (Cesmína a břečťan), kde je cesmína opět spojována s korunou (zároveň zde cesmína představuje Ježíše a břečťan Pannu Marii)

*The holly and the ivy,
When they are both full grown,
Of all the trees that are in the wood,
The holly bears the crown³⁵*

Ještě víc se mi líbila jedna starší anonymní báseň ze 14. století:

*But the hue of his every feature
Stunned them: as could be seen,
Not only was this creature
Colossal, he was bright green
No spear to thrust, no shield against the shock of battle,
But in one hand a solitary branch of holly
That shows greenest when all the groves are leafless.*

³⁴ *Cesmína ostrolistá* [online, 2.1. 2025], Wikipedie. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Cesm%C3%ADna_ostrolist%C3%A1](https://cs.wikipedia.org/wiki/Cesm%C3%ADna_ostrolist%C3%A1)

³⁵ *The Holly and the Ivy* [online, 2.1. 2025]. Dostupné z [www: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Holly_and_the_Ivy](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Holly_and_the_Ivy)

Cesmína byla považována za magickou rostlinu. Kácení celého cesmínového keře prý přinášelo smůlu, i kvůli tomu se cesmíny nechávaly nedotčené během stříhání živých plotů. Existuje ale i druhý důvod, proč se cesmíny v plotech nechávaly růst. Keře cesmíny vyčnívající z živého plotu bránily čarodějnicím po plotech běhat (čemuž někteří lidé věřili). Jinak měly keře cesmíny u domu chránit před blesky a zlými vílami.

Cesmíny měly i praktické využití. Používaly se i jako výživné zimní krmivo pro dobytek, a někteří sedláci mleli cesmínové listy speciálními mlýnky, aby se pichlavé listy zvířatům žraly lépe. Z tvrdého cesmínového dřeva se vyráběly např. šachové figurky, násady na různé nástroje, nebo biče a postroje na koně. Kůň prý pod bičem z cesmínového dřeva lépe poslouchal.³⁶

Podle anglického názvu holly se jmenuje *Hollywood* – cesmínový háj.³⁷

³⁶ *Holly mythology and folklore* [online, 2.1. 2025]. Dostupné z [www: https://treesforlife.org.uk/into-the-forest/trees-plants-animals/trees/holly/holly-mythology-and-folklore/](https://treesforlife.org.uk/into-the-forest/trees-plants-animals/trees/holly/holly-mythology-and-folklore/)

³⁷ *Holly* [online, 2.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z [www: https://en.wikipedia.org/wiki/Holly](https://en.wikipedia.org/wiki/Holly)

3.12 Tis červený

Tis červený nám roste na terase. Mnohokrát jsme se bavili o tom, co všechno je na něm jedovaté a jak moc. Tedy: tis červený je smrtelně jedovatý, a to jakákoliv část kromě červené dužniny kolem semena, které se říká nepravý míšek. Má slizkou strukturu a až nepříjemně sladkou chuť, která ptákům náramně chutná – což je pro tis výhodné. Zejména drozdi jsou hlavní roznašeči jeho semen, díky ptákům se tis rozmnožuje.

Tis je pro člověka smrtící už když sní 50 až 100 gramů jeho jehličí. Otrava probíhá děsivě rychle, smrt může přijít už v řádu desítek minut. Otrávený je zpočátku rozrušený a hyperventiluje, zvýší se mu srdeční tep (tachykardie), později se projevuje silná nevolnost, kóma, smrt na zástavu srdce. Stejně jedovatý je tis i pro koně a krávy. (Kůň dříve zemře na otravu tisem, než se ho stihne nažrat). Kvůli časté pastvě dobytka volně v lese byli mimo jiné tisy ve středověku skoro vyhubeny a do volné přírody se vrací postupně.

Naši předci ho dobře znali. Symbolizoval věčný život a překonání smrti. Snad kvůli své schopnosti regenerace – když starý kmen chřadne, vyraší z něj nové výhonky. Tis roste strašně pomalu, což znamená že tis, který je velký jako jiný strom, je mnohokrát starší – nejstarší tisy v Česku mají kolem 1000 let (říká se, že např. tisu v Krompachu je už 1800 let, ale je to nejspíš nadsazené).³⁸

Tisy se s oblibou sázely na hřbitovy a ke kostelům a klášterům. Nejspíš to bylo kvůli jeho symbolice věčného života, druhý důvod by mohla být snaha zabránit kravám a jiným zvířatům chodit do okolí těchto míst. Prý se i stávalo, že k tisu, který ještě v předkřesťanských dobách sloužil jako místo shromažďování a obřadů, byl naopak později přistavěn kostel.³⁹

Tisové dřevo je jedno z nejlepších na výrobu luků. Je to kvůli jeho „dvojbarevnosti“ a dvojí tvrdosti. Tis má v jednom kmeni dvě vrstvy dřeva. Jedno je červené – měkčí, druhé světlé – tvrdší. Různě tvrdé dřevo je skvělé kvůli tomu, že luk vyvíjí na jednu jeho stranu při ohybu větší tlak. I kvůli výrobě anglických dlouhých luků byla ve středověku po tisu velká shánka.

Etymologie slova tis (z latinského *Taxus*) je sporná, ale podle jedné teorie souvisí právě s použitím jeho dřeva (starořecké *tóxon* znamená luk či oblouk, staroperský název tisu zase souvisí s kuší).⁴⁰

Angličané stříleli nepřátele tisovým lukem, Keltští náčelníci raději ukončili svůj život tisovým jedem, než aby se vzdali v boji. V každém případě je tis vražedná zbraň...

³⁸ *Tis červený* [online, 2.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Tis_%C4%8Derven%C3%BD](https://cs.wikipedia.org/wiki/Tis_%C4%8Derven%C3%BD)

³⁹ *Taxus baccata* [online, 2.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z [www: https://en.wikipedia.org/wiki/Taxus_baccata#](https://en.wikipedia.org/wiki/Taxus_baccata#)

⁴⁰ REJZEK, J.: Český etymologický slovník. Leda. Praha 2001, s. 662.

Tis červený [online, 2.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Tis_%C4%8Derven%C3%BD](https://cs.wikipedia.org/wiki/Tis_%C4%8Derven%C3%BD)

4 Závěr

Podářilo se mi nasbírat, namalovat akvarelem a popsat devět jedovatých rostlin.

V každém textu o rostlině je zahrnuto vše, co jsem si v záměru stanovila, odstoupila jsem jen od informace o výskytu rostliny, protože to je údaj dostupný v každém atlase, a já jsem se chtěla zaměřit na pro mě zajímavější informace. Taky jsem snížila původně zamýšlený počet o jednu, z důvodu celkové rozsáhlosti textu a mého rozhodnutí jít raději více do hloubky (viz níže).

O každé rostlině jsem našla spoustu zajímavostí, které jsem chtěla všechny zahrnout do své práce, proto jsou výsledné texty delší, než jsem čekala, a obsahují mnohem detailnější informace, než jsem původně zamýšlela. Nejvíce mě nakonec zaujala etymologie názvů a to, jak je propojená s různými vlastnostmi a užíváním rostliny (tomu jsem původně neplánovala věnovat tolik prostoru). Texty jsem také obohatila o různé básně a lidové písně.

Během své práce jsem si všimla i spousty drobných zajímavostí:

Divoká zvířata se většinou jedovatým rostlinám vyhýbají, nebo se jimi kupodivu vůbec neotrávají, zatímco domestikovaná zvířata se jimi můžou otrávit.

Jedovaté rostliny jsou všude kolem nás, a někdy ani o jejich jedovatosti nevíme. Lidé často znají rostlinu jako léčivou a nevědí, že je zároveň jedovatá (vlastovičník, ruta), a naopak (durman, náprstník).

Je velmi zajímavé, kolik se toho dá zjistit o rostlině jen z jejího názvu - nejenom to, jak vypadá, (např. oměj - *devil's helmet*, náprstník - *fairly gloves*), co způsobuje (např. latinský druhový název durmanu *stramonium* - šílenství) a jestli je jedovatá (náprstník - *zvony mrtvého muže*), ale i k čemu ji lidé používali (druhové jméno oměje vlčí mor či latinské jméno tisu *taxus* z řeckého *tóxon* luk/oblouk), ale také co si o ní mysleli, jakým pověrám věřili atd. (posed od posedlost d'áblem).

Překvapilo mě taky, jaké nejrůznější otravy můžou rostliny způsobit a jak jed z rostlin často útočí „z mnoha stran“ – na žaludek, nervy, mozek, vnitřní orgány.

A hlavně: je fascinující, jak tenká je hranice mezi léčivostí a jedovatostí rostliny. A jak látka, která v malém množství léčí a pomáhá, může jen ve trochu větším množství způsobit nečekanou smrt. Opět to můžeme vidět v názvech: např. vlastovičníku se říkalo *d'áblovu mléko* i *nebeský dar*. Trefně to popisuje Jiří Sádlo v knize *Skutečná tvář květin*, když vysvětluje název oměje šalamounku a říká, že je to „asi kvůli té královsky tenké hranici mezi pomohu a zabiju“.⁴¹

Celkově mě práce i přes různé obtíže a časovou náročnost bavila. Hodně jsem se toho dozvěděla a potvrdilo se mi, že jedovaté rostliny jsou široké a stále překvapující téma, zasahující do spousty pro mě zajímavých oborů.

⁴¹ SÁDLO 2023, s. 209

5 Zdroje:

Literatura:

BARTOŠ, F., JANÁČEK, L.: Kytice z národních písní moravských, Praha 1890.

ERBEN: K.J.: Mateří doušky. Československý spisovatel, Praha 1969.

REJZEK, J.: Český etymologický slovník. Leda. Praha 2001

SÁDLO, J., PIŇOSOVÁ, K.: Skutečná tvář květin. Kodudek, Praha 2023

STARÝ, F., BERGER, Z.: Jedovaté rostliny. AVENTINUM, Praha 2017.

Internetové zdroje:

Aconitum [online, 30.12. 2024], Wikipedia. Dostupné z www:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Aconitum>

Bryonia [online, 30.12. 2024], Wikipedia. Dostupné z www:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Bryonia#>

Bryonia [online, 30.12. 2024], Wiktionary. Dostupné z: <https://en.wiktionary.org/wiki/bryonia>

Cesmina ostrolistá [online, 2.1. 2025], Wikipedie. Dostupné z www:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Cesm%C3%ADna_ostrolist%C3%A1

County Herb Committee [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www:

https://en.wikipedia.org/wiki/County_Herb_Committee

Datura [online, 1.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www

<https://en.wikipedia.org/wiki/Datura>

Datura stramonium [online, 1.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Durman_obecn%C3%BD

Digitalis purpurea [online, 30.12. 2024], Wikipedia. Dostupné z www:

https://en.wikipedia.org/wiki/Digitalis_purpurea#Toxicity

Episode 27: Floral Footed Foxes & Cheesy Pickup Lines- Foxglove [online, 30.12. 2024].

Dostupné z www:

<https://www.rootedpod.com/transcripts/episode-27-floral-footed-foxes-amp-cheesy-pickup-lines-foxglove>

Foxglove [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www:

<https://nativetreesfromseed.com/wildflowers/foxglove>

Holly [online, 2.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Holly>

Holly mythology and folklore [online, 2.1. 2025]. Dostupné z www:

<https://treesforlife.org.uk/into-the-forest/trees-plants-animals/trees/holly/holly-mythology-and-folklore/>

Chelidonium majus [online, 1.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www:

https://en.wikipedia.org/wiki/Chelidonium_majus

Květomluva aneb Řekni to květinou – 7. díl [online, 31.12. 2024]. Dostupné z www:

<https://www.asenior.cz/kvetomluva-aneb-rekli-to-kvetinou-7-dil/>

MLČOCH, Z: *Routa - účinky na zdraví, co léčí, použití, užívání, využití* [online, 31.12. 2024].

Dostupné z www:

<https://www.bylinkyprovsechny.cz/byliny-kere-stromy/byliny/172-routa-ucinky-na-zdravi-co-leci-pouziti-uzivani-vyuziti>

Monsters, Magic, and Monkshood [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www:

https://www.chicagobotanic.org/blog/plants_and_gardening/monsters_magic_and_monkshood

Nathan's S. Kline's Zombi in Haiti [online, 1.1. 2025]. Dostupné z www:

https://sites.duke.edu/ginalisgh323/zombification-process/Posed_bily [online, 30.12. 2024],
Wikipedie. Dostupné z www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Posed_b%C3%ADl%C3%BD

Oměj [online, 30.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z www:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Oměj>

Posed bílý [online, 30.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z www:

<https://medicina.cz/clanky/4939/34/Posed-bily>

Routa vonná [online, 31.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z www:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Routa_vonn%C3%A1

SEDGWICK, I: *Rue folklore: Warding off Poison, Plague and Pestilence* [online, 31.12.

2024], dostupné z www: <https://www.com/rue-folklore/>

Tansy [online, 31.12. 2024], Wikipedia. Dostupné z www: <https://en.wikipedia.org/wiki/Tansy>

Taxus baccata [online, 2.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www:

https://en.wikipedia.org/wiki/Taxus_baccata#

The Foxglove – of Fairytales, Myths & Medicine [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www:

<https://theresagreen.me/2012/06/20/foxglove-fairytales-myths-medicine/>

The Holly and the Ivy [online, 2.1. 2025]. Dostupné z www:

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Holly_and_the_Ivy

The incredible tale of the foxglove, from curing to disease to inspiring Van Gogh's most striking paintings [online, 30.12. 2024]. Dostupné z www:

<https://www.countrylife.co.uk/nature/incredible-tale-foxglove-179066>

The Powerful Solanaceae: Witchcraft in the Middle Ages [online, 1.1. 2025]. Dostupné z www: https://www.fs.usda.gov/wildflowers/ethnobotany/Mind_and_Spirit/witchcraft.shtml

Tis červený [online, 2.1. 2025], Wikipedia. Dostupné z www:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Tis_%C4%8Derven%C3%BD

Vlaštovičník větší [online, 1.1. 2025], Wikipedie. Dostupné z www:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Vla%C5%A1tovi%C4%8Dn%C3%ADk_v%C4%9Bt%C5%A1%C3%AD#

Vratič [online, 31.12. 2024], Wiktionary. Dostupné z www:

<https://cs.wiktionary.org/wiki/vrati%C4%8D>

Vratič obecný [online, 31.12. 2024], Wikipedie. Dostupné z www:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Vrati%C4%8D_obecn%C3%BD

.Audio:

LAPČÍKOVÁ, Z., PAVLICA, J., VIKLICKÝ, E.: Prší déšť [CD]. Praha, Supraphon, 1994.